

Peter Čuka

Analiza geograficzna ośrodka pielgrzymkowego Staré Hory (w Górach Starohorských w Środkowej Słowacji)

Gmina Staré Hory zlokalizowana jest na zapleczu miasta Banská Bystrica, jednego z ważniejszych słowackich ośrodków zurbanizowanych. Międzynarodowa droga E-77 łączy Budapeszt z Krakowem i na odcinku Gór Starohorských prowadzi przez Starohorską dolinę oraz pokonuje przełęcz Donovaly na wysokości 1000 m. n. p. m. Gmina Staré Hory jest położona na wysokości od 472 m. n. p. m. w dolinie do około 1000 m. n. p. m. Najwyższe szczyty: Suchá Hora 963 m n. p. m. i Jelenská skala 1153 m n. p.m.

Dzieje gminy Staré Hory (niem. Altgebirge) sięgają do roku 1000 n.e. Na terenach Gór Starohorských historycy odnaleźli ślady Celtów, starych Słowian i pochodzące z późniejszego okresu (od XIV wieku) ślady Niemców. Dawne osady założone jako ośrodki górnicze istnieją obecnie w granicach administracyjnych gminy. Są to: Staré Hory, Piesky (niem. Sandberg), Richtárová (niem. Richtergrund). Obecnie gmina, poza dawnymi osadami górniczymi, obejmuje też osady z pierwotną funkcją drwaliską: Prašnica, Valentová, Rybô, Bukovec, Môce, Jelenec i Polkanová (niem. Ratzen-dorf).

Współcześnie najbardziej rozwinięta jest szeroko rozumiana funkcja turystyczna. Mniejsze osady, oprócz głównego ośrodka Staré Hory, to kolonie tzw. drugich domów („chalup”). Osadami posiadającymi zabudowę o typie chałup są: Bukovec, Môce i Prašnica. W warunkach Słowacji tego typu jednolite osady chałup występują bardzo często i posiadają specyficzną atmosferę (Čuka 1995).

Dane demograficzne potwierdzają tezę o procesie wyludniania się wsi. W roku 1993 rejestrowano w Starých Horách 444 mieszkańców - wobec 2022 osób w 1869, w 1900 - 2005, a w 1950 - 1208 mieszkańców (*Retrospektywny leksykon gmin Czechosłowacji 1978*). W kategorii wiekowej do 14 lat notowano w roku 1993 - 84 osoby, w grupie 15-59 lat - 222 osoby, a ponad 60 lat - 138 osób. Przeciętny wiek mieszkańców w Starých Horách wynosi 40,3 lat (*Instytut Powiatowy Urzędu Statystycznego 1993*).

Rozważania nad hierarchizacją ośrodków ruchu turystycznego w Górach Starohorských pod względem intensywności najbardziej rozpowszechnionych form tury-

styki (np. turystyka piesza, narciarstwo i inne) doprowadziły autora (Čuka 1992) do wydzielenia gminy Staré Hory jako ośrodka niższego rzędu. Mają one jednak swoją wyjątkową pozycję, która wynika z ich swoistej funkcji jako ośrodka kultu religijnego. Staré Hory, obok Lewoczy, Nitry, Šaštína i Mariánky, są najważniejszym ośrodkiem pielgrzymkowym Słowacji. Pątnictwo ma wszelkie atrybuty ruchu turystycznego, mimo że ruch tego typu motywowany jest potrzebami specyficznymi - natury religijnej. W pracy R. Matloviča (1993) wskazano, oprócz innych zagadnień, na rolę geografii w zakresie badania problematyki religijnej. Zostały w niej podkreślone „przestrzenne aspekty organizacji i dyfuzji systemów religijnych”. Do pionierów geografii religii w Słowacji należał w ostatnich latach Š. Očovský (1991, 1992), na gruncie polskim zaś znaczące prace, znane również w Słowacji, wydał A. Jackowski (np. 1991, 1995a, 1995b).

W niniejszym artykule autor pragnie przedstawić: wielkość, intensywność, sezonowość oraz zasięg geograficzny pielgrzymek przybywających na uroczystości religijne w gminie Staré Hory, wskazując w ten sposób na istotę swoistej pozycji hierarchicznej nadanej jej w czasie badań funkcji turystycznych sieci osadniczej Gór Starohorských.

W tym celu zostały wybrane narzędzia metodyczne: studium materiałów źródłowych (przede wszystkim materiały archiwalne), wywiady (z kierownikami misji i z funkcjonariuszami parafii), obserwacje i badania terenowe.

Tradycje kultu maryjnego na Słowacji mają długą historię. Maryjnymi ośrodkami pątniczymi są: Lewocza, Nitra, Marianka, Turzovka, Lutina i Gaboltov (Grufik 1991). Do takich miejsc należy od drugiej połowy XV wieku również wieś Staré Hory. Potwierdzone przekazami objawienie Marii Panny przy źródle w przysiółku Studnička, wraz z wysokim poziomem religijności w okolicy, sprzyjały powstawaniu pięciu kolejnych obiektów sakralnych. Najstarszym z nich jest kościół Nawiedzenia NMP z roku 1499, który przebudowano w stylu barokowym w roku 1722. W roku 1990 papież Jan Paweł II podniósł go specjalnym dekretem do rangi bazyliki mniejszej (łac. *Basilica minor*). Wysoką wartość kulturalno-historyczną ma prezbiterium gotyckie kościoła z pastoforium. Innymi znanymi obiektami sakralnymi w gminie są: droga krzyżowa z kapliczką Świętej Trójcy z XIX wieku w południowo-zachodniej części gminy oraz, na skrzyżowaniu drogi E 77 z drogą do Tureckiej, stojąca kapliczka św. Anny z roku 1794. Pielgrzymki kończą się przy bazylice mniejszej, przede wszystkim jednak w przysiółku Studnička na południowy wschód od kościoła. Znajduje się tam ołtarz, na którym umieszczono figurkę Marii Panny wyrzeźbioną przez włoskiego mistrza G. Cionio w roku 1942.

Ruch pielgrzymkowy wywodzi tu swoją tradycję od wieku XV. Trzeba jednak stwierdzić, że mimo iż budowa kościoła rozpoczęta w 1499 roku była zapewne częściowo motywowana pragnieniem zabezpieczenia pielgrzymów, to jednak najstarsza wzmianka o większym zgromadzeniu pątników pochodzi dopiero z roku 1695 (Pažitka 1993). Przekazy pisemne są dostępne w *Księdze pamiątkowej przybyłych do świątyni Marii Panny w Starých Horách*, prowadzonej od roku 1942 oraz w *Historia*

Tablice wotywyne (fot. autor)

Domus Parachali (od roku 1919). Z przeglądu danych zawartych w wymienionych źródłach wynika, że największe zgromadzenia pątnicze odbyły się tu 28 czerwca 1942 roku, kiedy zanotowano 18 000 uczestników oraz 7 maja 1994, kiedy zgromadziło się 25 000 pielgrzymów. Z punktu widzenia periodiczności ruchu pielgrzymkowego największą frekwencją cieszą się główne pielgrzymki w następujących terminach: Turíc (maj - 7 tygodni po Wielkanocy, polskie Zielone Świątki), Nawiedzenia NMP (31 maja) i Wniebowzięcia NMP (15 sierpnia), w czasie których liczba pielgrzymów dochodzi do 3000-8000 osób. Pozostałe pielgrzymki odbywają się w każdą pierwszą sobotę miesiąca (wg wzoru fatimskich pierwszych sobót) i osiąga frekwencję 500-1500 osób.

Intensywność ruchu pielgrzymkowego ma związek zarówno z liczbą mieszkańców gminy i wielkością jej infrastruktury (np. pojemnością parkingów zdolnych przejąć wzmożony ruch czy zdolnością przewozową transportu publicznego), jak i (a nawet zwłaszcza) z pojemnością miejsc kultu religijnego. Można w ogólności powiedzieć, że największe pielgrzymki (trzy razy w roku) intensywnością swoją przewyższają możliwości infrastruktury turystycznej. Kościół ma maksymalną pojemność 500 miejsc, a więc przy dobrej pogodzie w sezonie letnim obrzędy religijne dla pielgrzymów odbywają się w przysiółku Studnička pod gołym niebem. Przy okazji zgromadzeń, w czasie których liczba uczestników dochodzi do 10 000 ludzi, na 1 m² przypada teoretycznie aż 50 osób. W czasie największych zgromadzeń liczba ludzi zwiększa

się w gminie 10-20 razy, w przypadkach krańcowych (np. w maju 1994 roku) - ok. 60 razy. Taka intensywność wywołuje mnóstwo potencjalnych i realnie istniejących problemów:

- dostęp do środków transportu i umożliwienie parkowania,
- zabezpieczenie bazy gastronomicznej - małej gastronomii,
- zaspokojenie potrzeb higienicznych,
- respektowanie stanowiska miejscowej ludności i kwestia tolerancji z jej strony.

Niektóre z tych problemów autor próbował uchwycić, stosując metodę ankietową, metodę obserwacji i szacunków terenowych. Rozdawane pielgrzymom w dniach 02.12.1995 roku i w czasie Zielonych Świąt w dniach 05.25. i 05.26.1996 roku ankiety miały na celu (oprócz innych kwestii, o których będzie mowa w dalszej części tego artykułu) ustalenie zasięgu geograficznego zgromadzeń pątniczych w gminie Staré Hory.

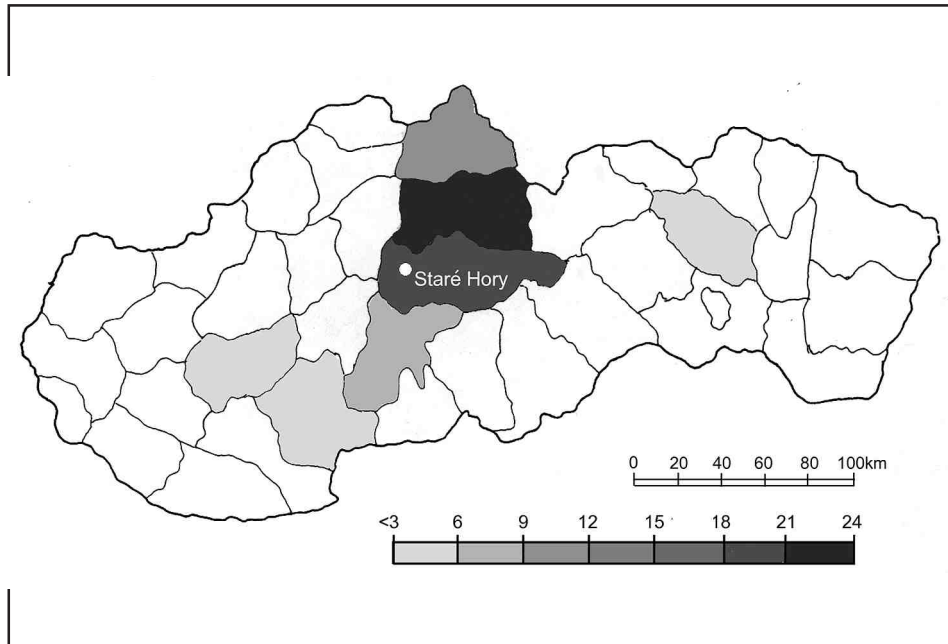
W dniu 2 grudnia 1995 roku wzięło udział w pielgrzymce około 1000 osób (wg szacunkowych danych autora). Wyniki przeprowadzonej wtedy ankiety interesujące są i z tego powodu, że terminem pielgrzymki była zwykła pierwsza sobota, nie chodzi tu zatem o jedną z głównych pielgrzymek. Na parkingach stwierdzono obecność 7 autokarów z pielgrzymami (2 z Žiaru nad Hronom, 2 z Banskej Bystricy oraz po jednym z Levíc, Liptovského Mikuláša i Zvolena) oraz 22 samochodów osobowych (w tym jednego z Austrii). Trzy odprawione msze spowodowały każdorazowe napełnienie się kościoła. Na frekwencję negatywnie wpłynęła pogoda (opady atmosferyczne, niska temperatura). W pielgrzymce wzięli udział przeważnie tacy pielgrzymi, którzy odwiedzają Staré Hory regularnie (tak przynajmniej stwierdziło 98% odpowiadających na ankietę).

W ankiecie wzięło udział 48 respondentów (tj. ok. 5% wszystkich pielgrzymów z tego dnia). Najwięcej (39,6%) respondentów wpisało jako miejsce stałego zamieszkania powiat Liptovský Mikuláš. Dalej następowały kolejno: 18,8% Banská Bystrica, 10,4% Dolný Kubín, 6,2% Zvolen, 4% Levice, 2% Nitra, 2% Prešov i 7% inne powiaty. To przypadkowe badanie wykazało więc ogólnosłowackie znaczenie pielgrzymek do gminy Staré Hory (zob. ryc. 1).

Kolejny wniosek z ankiety to stwierdzenie dominacji autobusu jako środka transportu pielgrzymów (81,3% odpowiedzi), nad samochodem osobowym (6,25%), ewentualnie transportem kombinowanym (samochód-pociąg, samochód-autobus - 2,5%).

Deklarowane motywy odbycia pielgrzymki były zgodne z oczekiwaniami: 91,6% respondentów miało wyłącznie motywy religijne. Pozostałymi uczestnikami były osoby służące tym pierwszym za przewodników i osoby towarzyszące.

Najwięcej problemów przysparza respondentom sposób organizacji transportu publicznego (37,5% odpowiedzi). Kolejni (16,6%) domagają się polepszenia usług gastronomicznych (małej gastronomii) oraz zwiększenia dostępnego im obszaru w przysiółku Studnička (aż 6%).

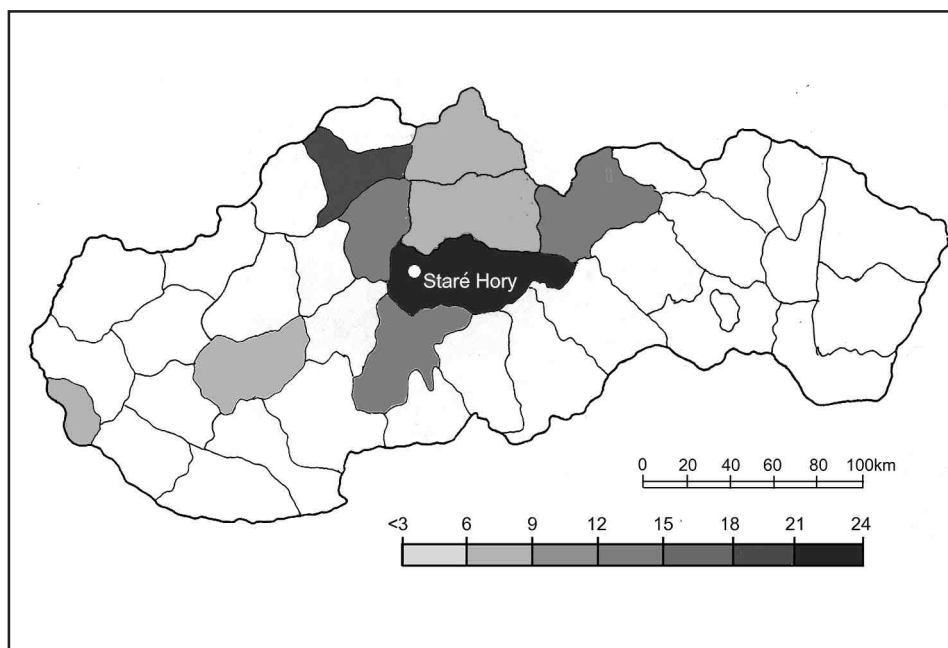
Ryc.1.

Pochodzenie pielgrzymów w czasie odpustu na Zielone Świąta w Starych Horach, według powiatów.

W okresie Zielonych Świąt (przeprowadzona była ta sama ankieta) - w pierwszym dniu (25.05.1996) było obecnych około 500, a w drugim dniu około 4000 pielgrzymów. Według szacunków autora liczba pielgrzymów podczas jednej z głównych pielgrzymek wahała się około 4500 osób. Na parkingach zanotowano (tylko w godzinach popołudniowych) 15 i 44 autokarów (w pierwszym i w drugim dniu), razem 9 i 10 z Banskej Bystricy, 2 i 13 z Lučenca, 1 i 8 z Dolného Kubína. W drugim dniu pielgrzymki zanotowano 146 samochodów, najwięcej z nich pochodziło z Dolného Kubína (23,3%) i z Banskej Bystricy (20,5%).

W ankiecie brało udział 49 osób (tj. około 1,1% pielgrzymów w tych dniach). Oto wynik analizy pochodzenia pielgrzymów. Z powiatu Banská Bystrica pochodzi 22,9%, z Žiliny 20,8%, z Nitry 14,6%, z Liptovského Mikuláša 6,3%, z Dolného Kubína 6,3% z Bratisławy 6,3% ze Zwolena 4,1%, z Martina 4,1% i z Prievidzy 4,1% (zob. ryc. 2).

Środki transportu pielgrzymów: 42% autokar, 47,9% samochód, 2,1% kombinacja pociągu z autokarem, 2,1% inne oraz 2,1% pieszo. Warto przypomnieć, że w omawianym terminie (25.05.1996) rozpoczęła się w skali całego świata chrześcijańskiej akcja „Marsz za Jezusa”. Ówczesne warunki klimatyczne sprzyjały wy-

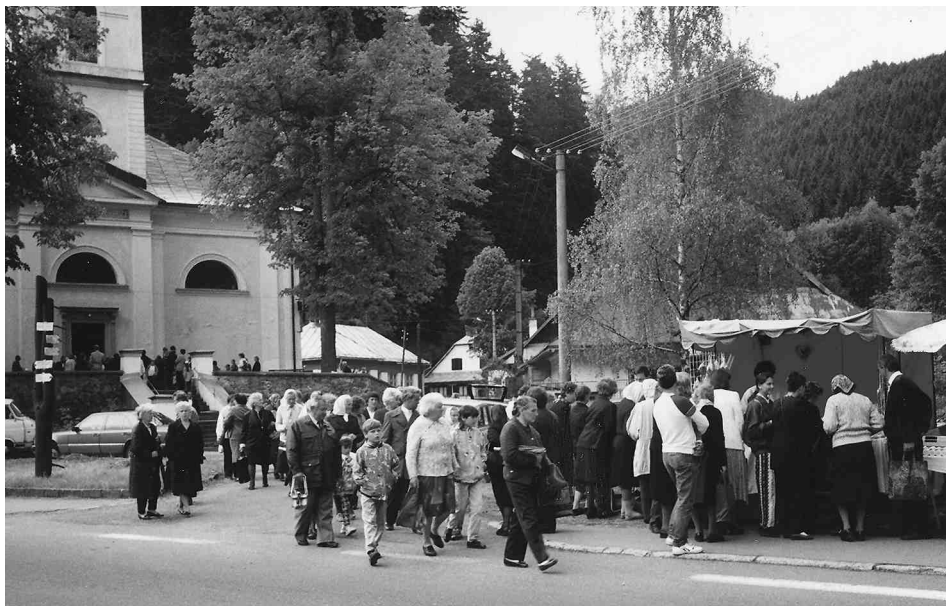
Ryc.2.

Pochodzenie pielgrzymów w czasie odpustu na Zielone Świąta w Starych Horach, według powiatów.

cieczkom pieszym, mimo to o godz. 6 wyruszyło ze śródmieścia Banskej Bystricy tylko około 60 osób. Ogólnie przeważali pątnicy w starszym wieku z chorymi oraz niepełnosprawni w wieku średnim.

Z analiz odpowiedzi wynika, że 70,8% respondentów bierze w pielgrzymkach udział regularnie, ale nieomal 23% uczestników tej pielgrzymki przyjechało po raz pierwszy. W tej grupie respondentów za najważniejszy problem 37,5% uważa transport, 18,8% bazę noclegową i 8,3% bazę wyżywieniową. Zgodnie z pierwszymi badaniami przeważają motywy religijne, występują one w przypadku 93,8% uczestników pielgrzymki.

W trzeciej grupie (druga ankieta) badano mieszkańców gminy Staré Hory. Ankieta ta posłużyć miała m.in. do określenia stopnia niekorzystnych wpływów różnych form aktywności turystycznej. Mimo prostej formy rozdawanej ankiet, odpowiedzi uzyskano tylko od 20 respondentów. Na ankietę odpowiedziało zatem 4,8% mieszkańców gminy, spośród których 15% było w wieku przedprodukcyjnym, 25% w produkcyjnym, a 60% w poprodukcyjnym. Rzeczywisty podział wg formy udziału w działalności gospodarczej jest w gminie następujący: 20%, 53% i 27% (*Obyvatelstvo okresu Banská Bystrica podľa obcí 1994*). Wpływ transportu (tranzyt) określa jako

Pielgrzymi przed kościołem w Starych Horach (fot. autor)

bardzo mocno niekorzystny aż 20% respondentów, występowanie drugich domów ocenia w ten sposób jedynie 5% ankietowanych. Pielgrzymki jako mocno niekorzystne (12 pkt.) określa 15% respondentów, po przeciwnej stronie za bardzo mało niekorzystny czynnik (1 pkt.) uznaje je 45% ankietowanych. Jeśli jednak zważymy, że kolejnych 10% respondentów uznaje wpływ pielgrzymek za mocno niekorzystny (11 pkt.), to stwierdzić można, iż stosunek respondentów do pielgrzymek na ich terenie jest albo krytyczny - w sumie 25% ankietowanych - albo tolerancyjny - razem 55% odpowiedzi. Można więc domniemywać, że postawy miejscowej ludności wobec pielgrzymek warunkuje ich stosunek do religii. Mieszkańcy wierzący są w stosunku do nich bardzo tolerancyjni, niewierzący zaś bardziej krytyczni.

Przyszły rozwój ośrodka pielgrzymkowego będzie zależał od managementu gminy, ale przede wszystkim od inwestycji turystycznych w gminie, które mogą stosunkowo efektywnie popierać działalność misji prowadzonej przez OO. Redemptorystów. Wzgląd na szczególny charakter ruchu pielgrzymkowego jest bodźcem dla rozwoju bazy noclegowej oraz usług turystycznych. W roku 1997 przewidujemy skończenie budowy nowego motorestu, który będzie zlokalizowany w południowej części gminy. Współczesna pojemność bazy noclegowej (40 miejsc noclegowych w motoreście wyższej klasy) jest zdecydowanie niewystarczająca.

Istnieją już plany rozwoju turystyki w gminie Staré Hory - w tym artykule chcemy zwrócić uwagę przede wszystkim na projekt opracowany przez J. Kovalčíka et.

al. pt. *Ave, ośrodek pielgrzymkowy Staré Hory, koncepcja odrodzenia* (Kovalčík et. al. 1992). Celem urbanistycznych i architektonicznych zmian w przysiółku Studnička jest rozszerzenie obecnej pojemności na 7-8 tys. osób. Zmiany dotyczą jednocześnie kształtu architektonicznego tego obszaru w sensie jego humanizacji i nastawienia do jego funkcji religijnej. Projekt traktuje o przebudowie od podstaw terenu Studnička i przydaniu jej nowych obiektów. Składowymi tych obiektów będą: zaplecze sanitarne, drogi bezbarierowe (dla niepełnosprawnych) oraz dom mieszkalny dla administratora. Inny niezależny projekt został opracowany dla przebudowy budynku dawnej szkoły. Według projektu budynek ten, stojący przy północnej ścianie bazyliki, służyłby po przebudowie jako obiekt noclegowy dla turystów, głównie dla pielgrzymów (Ivanič 1993). Niezależnie od powyższych projektów kościelnych i prywatnych, gmina Staré Hory powinna myśleć o inwestycjach w infrastrukturze turystycznej. Mogłaby na przykład wykorzystać zdewastowany obiekt dawnej spółdzielni „Jednota”, który ma atrakcyjne położenie tuż przy drodze E-77. Dla gości krajowych i zagranicznych interesujące byłoby udostępnienie im pojedynczych zabytków techniki górniczej w osadach Piesky i Richtárová.

Porównania wyników badań ankietowych w ośrodku pielgrzymkowym Staré Hory wskazują na pewne trendy, jeśli chodzi o motywy pielgrzymowania, zasięg geograficzny pielgrzymek oraz o problemy odczuwane w organizacji. Obecnie najważniejsze trendy:

1. Ciągła przewaga motywacji religijnej i potrzeby zapewnienia w ciągu roku szeregu (do 12 na rok) pielgrzymek w gminie Staré Hory. Badania również potwierdziły wiarygodność danych o wielkości zgromadzeń pątniczych.

2. Najważniejszym elementem ruchliwości pielgrzymów są środki masowego ruchu, a spośród nich przede wszystkim autokar (w przeszłości piesze pielgrzymki).

3. Staré Hory są najważniejszym ośrodkiem pielgrzymkowym w Słowacji środkowej (oprócz nich: Čadca, Dolný Kubín, Liptovský Mikuláš, Ružomberok, Banská Bystrica, Levice, Lučenec). Ośrodki w strefie Słowacji zachodniej (Marianka, Nitra) i w strefie Słowacji wschodniej (Levoča) w dużej mierze zaspokajają potrzeby duchowe tych terenów.

4. Pielgrzymki w ośrodku Staré Hory przyciągają szeroko rozumiany ruch turystyczny w Górach Starohorských, są jego elementem (na przykład wzmacniają wielkość ruchu turystycznego w obszarze), a jednocześnie są szczególnym przykładem tego ruchu (na przykład 26. 05. odnotowany autokar z Nitry przyjechał z pielgrzymki w Częstochowie i celowo zatrzymywał się w Starých Horách).

Staré Hory są historycznym ośrodkiem ruchu turystycznego, obok Levočy, Nitry, Marianki, Turzovki, Lutiny i Gaboltova. Ważnymi momentami historycznymi w rozwoju Starých Hor były: zbudowanie kościoła Nawiedzenia Marii Panny w 1499 roku, pierwsze wzmianki o większych zgromadzeniach pątników w 1695 roku, zawarta w 1941 roku umowa z OO. Redemptorystami, jako duchowymi i organizacyjnymi zarządcami parafii ośrodka pielgrzymkowego.

Pod względem frekwencji (62 000 do 100 000 osób rocznie) Staré Hory są drugim, po ośrodku rekreacyjnym Donovaly, najbardziej odwiedzanym miejscem w G. Starohorských. Staré Hory odwiedzane są przez gości z całej Słowacji, głównie jednak ze Słowacji środkowej oraz enklaw ludności katolickiej (np. północna Orawa, Kysuce, północne regiony Niżiny Podunajskiej itp.). Pielgrzymki wpływają korzystnie na grupę bierną religijnie wśród miejscowych mieszkańców. Część pielgrzymów życzyłaby sobie polepszenia organizacji publicznego transportu autobusowego, część natomiast ma zastrzeżenia wobec innych kwestii (małej powierzchni dostępnej dla nich przy Studničke lub obwoźnej sprzedaży pamiątek i inne). Własne obserwacje w terenie potwierdziły, że również w Słowacji i w ośrodku Staré Hory istnieje zjawisko międzynarodowej turystyki pielgrzymkowej. W przyszłym rozwoju ośrodka pielgrzymkowego będzie niezbędne wprowadzenia inwestycji do bazy noclegowej w gminie i do przysiółka Studnička.

Zamiast zakończenia pragniemy powiedzieć, że zdajemy sobie sprawę, że przedstawiona analiza jest niekompletna i ukazuje tylko część problematyki geograficznej w miejscowości Staré Hory w Słowacji.

Literatura:

Čuka P., 1992

Postavenie rekreačných stredísk Starohorskej doliny v závislosti na ponuke rekreačných možností, w: Acta Univ. Mathaei Belii, Séria prírodovedná 1, Banská Bystrica, s. 124-149.

Čuka P., 1994

Przestrzeń rekreacyjna przełeczy Donovaly w środkowej Słowacji. w: "Turyzm" 4/1, WUŁ, Łódź, s.43-51.

Čuka P., 1995

Typológia sídelnej štruktúry Starohorských vrchov z pohľadu geografie cestovného ruchu, w: *Vybrané problémy geografie a príbuzných disciplín*, PF UK, Bratislava, s. 256-263.

Grufik F., 1991

Turzovka, slovenské Lurdy, Bratislava.

Historia Domus Parachialis, 1919-1996, w: Archivium parafii w Starých Horách.

Ivanič J., 1993

Rekonštrukcia domu č. 156, škola - Staré Hory, s 11.

Jackowski A., 1991

Zarys geografii pielgrzymek, Prace geograficzne 85, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, s 13-33.

- Jackowski A., 1995 a
Rozwój pielgrzymek w Polsce, w: *Przestrzeń i sacrum*, Instytut Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 7-37.
- Jackowski A., 1995 b
Kalwaria Zebrzydowska w sieci ośrodków pielgrzymkowych w Polsce i w Europie, „*Peregrinus Cracoviensis*” 2, s. 65-77.
- Kovalčík J., et. al, 1992.
Ave, pútnické stredisko Staré Hory - koncepcia obnovy, Bratislava, s. 45.
- Matlovič R., 1993
Religiózna geografia, VŠ skriptá, Metodické centrum v Prešove, Prešov.
- Obyvateľstvo okresu Banská Bystrica podľa obcí*, 1994, Okresné oddelenie Štatistického úradu SR, Banská Bystrica, s. 48.
- Očovský Š., 1991
Vzťah religióznej a etnickej štruktúry obyvateľstva na Slovensku, w: Zborník referátov z čs-poľského seminára, PF UK, Bratislava.
- Očovský Š., 1992
Princípy geografického štúdia religióznej problematiky, w: Zborník referátov X zjazdu SGS SAV, Bratislava.
- Pažitka M., 1993
Staré Hory a iné pútné miesta, IUVENTA, Banská Bystrica, s. 140.
- Pamätná kniha návštevníkov svätyně Panny Márie na Starých Horách, 1942-1996*, w: Archivium parafii w Starých Horách.
- Retrospektívny lexikon obcí ČSSR*, 1978, Praha, s. 680-1186.

Geographic analysis of the pilgrimage centre at Staré Hory (Starohorské vrchy, Central Slovakia)

(SUMMARY)

Staré Hory is an old centre of tourism, beside Levoca, Nitra, Marianka, Turzovka, L'utina and Gaboltov. In the development of Staré Hory, the important historical events were the erection of the church of the Visitation of Our Lady in 1499, the first mentions about larger gatherings of pilgrims in 1695, the contract signed in 1941 with the Redemptorists concerning the spiritual and organisational supervision over the pilgrimage centre.

As to the number of visitors (up to 25,000 people daily and 62,000 to 100,000 people annually), Staré Hory is the second most frequented place, after the resort of Donovaly, in the mountain range of Starohorské vrchy. Staré Hory is visited by people from all over Slovakia, but mainly by those from Central Slovakia as well as by inhabitants of Catholic enclaves (e.g. the north of the Orava region, Kysuce, northern parts of the Danube basin, etc.). Pilgrimages exert a negative influence over the religiously passive group within the local population. Some pilgrims wish the public bus transport would be improved, whereas some others have objections in relation to different matters (the smallness of the area available to pilgrims at Studnicka, souvenir pedlars, etc.). Our own field observations

confirmed that also in Slovakia and at the Staré Hory pilgrimage centre there exists the phenomenon of international pilgrimage tourism. In the future development of the pilgrimage centre it will be indispensable to make investments in the accommodation infrastructure in the neighbourhood of Staré Hory and in the village of Studnicka.